

УДК 004.91

Н. В. БАБКОВА, О. Г. САНЖАРОВСЬКА**ЛІНГВІСТИЧНІ МЕТОДИ В СУДОВІЙ ЕКСПЕРТИЗИ**

У статті розглянуто сучасні підходи до визначення терміну «судова лінгвістична експертиза», описано проблеми, які виникають при проведенні подібних експертиз й описів результатів. Проаналізовано лінгвістичні методи аналізу змісту тексту та наведено основні труднощі при описі роботи даних методів у висновках лінгвістів-експертів, що може викликати відмову від використання результатів лінгвістичної експертизи як юридично значимих. Зроблено висновки про можливість використання автоматизованих методів та систем для виявлення юридичних правопорушень, що пов'язані з текстовою інформацією.

Ключові слова: судова лінгвістична експертиза, юридично значима інформація, лінгвіст-експерт, тональність тексту.

В статье рассмотрены современные подходы к определению термина «судебная лингвистическая экспертиза», рассмотрены проблемы, возникающие при проведении подобных экспертиз и описаний результатов. Проанализированы лингвистические методы анализа смысла текста и приведены основные трудности при описании работы данных методов в заключениях лингвистов-экспертов, что может вызывать отказ от использования результатов лингвистической экспертизы как юридически значимых. Сделаны выводы о возможности использования автоматизированных методов и систем для выявления юридических правонарушений, связанных с текстовой информацией.

Ключевые слова: судебная лингвистическая экспертиза, юридически значимая информация, лингвист-эксперт, тональность текста.

The article considers modern approaches to the definition of the term "judicial linguistic expertise". There are considered the problems that arise when carrying out similar examinations and describing the results. Linguistic methods for analyzing the meaning of the text are analyzed and the main difficulties in describing the work of these methods in the conclusions of expert linguists are cited, which may cause the refusal to use the results of linguistic expertise as legally significant. The need to develop linguistic and legal terminology, which will be confirmed by legal documents and legal in nature, is considered. The problem of distinguishing linguistic and legal levels in linguistic expertise is indicated. Conclusions are drawn about the possibility of using automated methods and systems to identify legal offenses related to textual information.

Keywords: judicial linguistic expertise, legally significant information, linguist-expert, tonality of the text.

Вступ. Приводом для лінгвістичного дослідження в якості судової експертизи є юридична ситуація інформаційного або документального спору, яка представлена у вигляді тексту. Спрямованість процесу лінгвістичного аналізу задана формулюванням експертних завдань або, іншими словами, юридичної установки. При цьому готовий продукт – це юридичний документ, що являє собою фрагмент доказової бази в юридично спірній ситуації, який містить лінгвістичну аргументацію. Таким чином, юридичний та лінгвістичний аспекти судової експертизи взаємопов'язані. Основними вимогами до лінгвістичної експертизи, крім об'єктивності, є юридична та лінгвістична релевантність й коректність [1].

Лінгвістичне експертне дослідження є досить новою сферою діяльності мовознавців, що базується на досягненнях прикладної лінгвістики, однак ставить принципово нові питання, які потребують оригінальних рішень для збереження динамічної рівноваги між специфічними й часто різноспрямованими тенденціями мови та права, зумовленими сутністю і функціями цих соціальних феноменів.

Залежно від поставлених завдань, в процесі роботи лінгвіст може використовувати різні види аналізу: граматичний, мовностилістичний, комунікативно-прагматичний, риторичний, психолінгвістичний, лінгвокультурологічний, інтерпретаційний, контент-аналіз, когнітивний і багато інших.

Метою цього дослідження є дослідити специфіку сучасної судово-лінгвістичної експертизи, визначити її задачі та виявити лінгвістичні методи вирішення специфічних задач предметної галузі.

Матеріали і результати дослідження. Винесення законних, обґрунтованих рішень у справах, пов'язаних зі словесними образами, реалізація закону про захист честі, гідності та ділової репутації можливі лише в тому випадку, коли суди зможуть спиратися на

компетентні, об'єктивні експертні висновки. Юристи визнають, що в «правовому полі визначити критерії допустимості та правомірності, так само як і неприпустимість та неправомірність тих чи інших форм передачі інформації, виявляється абсолютно неможливим. З'ясування цих питань передбачає вихід за межі власне правової проблематики та звернення до лінгвістичних, психологічних й інших наукових понять та критеріїв» [2]. Особливість судових справ, які розглядають мовні конфлікти, полягає в тому, що правопорушення відбуваються у вигляді продуктів мовленнєвої діяльності: «У самому тексті опублікованого або переданого в ефір матеріалу (і тільки в ньому) укладено сам «Corpus delicti», всі об'єктивні ознаки судимого діяння. Ніяких інших джерел доказів правопорушення у справах цієї категорії не існує, і тільки текст є головним предметом дослідження та юридичної оцінки» [3]. Основою для виявлення юридично значимих обставин справи є перш за все текст, саме з нього витягуються ті категорії, якими оперує юриспруденція в справах такого роду. Для аналізу тексту необхідні спеціальні знання, тому суд у справах такого роду призначає проведення лінгвістичної експертизи.

Лінгвістична експертиза текстів не закріплена «de jure» (вона відсутня в списку канонічних судових експертиз), але «de facto» проводиться повсюдно. Юристи не володіють необхідним інструментарієм для дослідження тексту, не володіють лінгвістичною термінологією і, як наслідок, не можуть правильно сформулювати питання, які підлягають вирішенню лінгвістами-експертами. У лінгвістів ж відсутні єдині принципи, методи та прийоми проведення експертиз, відсутнє узгодження лінгвістичних понять з правовими, що позначають юридично значимі обставини для даної категорії справ. Лінгвісти слабо уявляють собі, що судова експертиза – це не тільки лінгвістичне

© Н. В. Бабкова, О. Г. Санжаровська, 2017

дослідження (немає ніяких сумнівів, що це само по собі серйозне наукове дослідження, яке потребує як знання академічної теорії, так й орієнтування в останніх досягненнях лінгвістичної науки), але і особливий спосіб доказу, строго регламентований в цивільному та кримінальному процесі. Тим часом, лінгвістична експертиза тільки тоді виконає свою функцію, коли її кінцеві результати будуть містити юридично значимі висновки, тобто результати лінгвістичного дослідження будуть співвідноситись з зафіксованими в законі ознаками складу даного правопорушення.

На сьогоднішній день лінгвістична експертиза текстів, які залучені в юридичну практику в зв'язку зі зловживанням свободою слова, проводиться стихійно. Цією обставиною пояснюються ті численні випадки, коли в одній справі даються прямо протилежні експертні висновки, коли суди ігнорують дослідження лінгвістів та виносять рішення, які суперечать висновкам експертів, коли лінгвісти вказують, що питання суду лежить за межами їх компетенції (досить часто суд, по суті перекладаючи на лінгвістів питання про юридичну кваліфікацію конфліктогенного тексту, запитує про те, чи було нанесено образу).

Лінгвістичний аналіз змістовних, смислових або формальних ознак мовленнєвого твору представляє собою спеціалізоване мовознавче дослідження текстового матеріалу або інших мовних об'єктів для з'ясування питань, котрі можуть мати юридичні наслідки [4]. При цьому аналізі об'єктом дослідження виступають писемні тексти, усні висловлювання, будь-які літеральні, словесні, комбіновані або фонетичні позначення й знакові паралінгвістичні елементи, тобто міміка й жести. Мова твору в деяких випадках виступає джерелом інформації, що потрібне для збирання доказів, які необхідні для проведення об'єктивного вирішення цивільних спорів у різних категоріях справ, в яких формальна чи змістовна сторона тексту всього документа або якогось його фрагменту може визивати різночитання.

Експертний лінгвістичний висновок відноситься до певного жанру юридичної документації в складі юридичного подстилю ділового стилю української літературної мови. У цій якості експертний висновок характеризується певними тематичними, композиційними та мовними ознаками, та повинен відповідати певним вимогам, в числі яких, крім власне правових аспектів, не останнє місце займає наукова обґрунтованість теоретичних положень й методів дослідження, які використані експертом.

Лінгвістична експертиза, зазвичай, розглядається як частина юридичної лінгвістики [5]. Задачею лінгвістичної експертизи науковці вважають визначення оцінки тих або інших мовленнєвих фактів, враховуючи контекст існуючої в даному суспільстві системи мовних приписів та норм, з опорою на методи та результати, які отримують й використовують у теоретичній лінгвістиці. Особова увага приділяється знанням про структуру та функціонування мови тексту.

До задач лінгвістичної експертизи відповідно до роз'яснень Пленуму Верховного Суду України відносять [2]:

- надання роз'яснення й тлумачення походженню та значенням слів, ідіом або словосполучень;

- інтерпретування основних й додаткових значень усних або письмових мовних одиниць;

- здійснення тлумачення як тексту документа в цілому, так і якоїсь його частини, для встановлення всіх варіантів розуміння цих положень, що можливі у сучасному дискурсі;

- проведення дослідження девізів, товарних знаків, слоганів, словесних позначень, рекламних текстів, фірмових та комерційних найменувань на предмет їх схожості або тотожності ступеня змішування із іншими текстами;

- проведення дослідження фрагментів або всього тексту з метою виявлення їх змістовно-смислових спрямованостей, модальності пропозицій, експресивності й емотивності мовних одиниць, їх формально-граматичної характеристики та семантики, специфіки використаних стилістичних засобів та прийомів.

У відповідності до чинного законодавства, робити судово-лінгвістичну експертизу необхідно у наступних випадках [2]:

- при проведенні кримінального судочинства та діяльності органів правопорядку, які відповідають за розслідування, розкриття та попередження злочинів, що скоєні за допомогою словесних діянь (образи, наклепу, збудження ворожнечі й ненависті, приниження людської гідності за ознаками приналежності до будь-якої релігійної, національної чи іншої соціальної групи, незаконне використання товарного знаку, свідомо помилкова реклама, порушення суміжних та авторських прав, патентних й винахідницьких прав, незаконне розповсюдження заборонених матеріалів тощо);

- при проведенні цивільного судочинства судів загальної юрисдикції за позовами про захист честі, гідності й ділової репутації громадян, захист суміжних й авторських прав;

- для арбітражних судів при розгляданні справ, які пов'язані з позовами юридичних осіб про захист ділової репутації, про визнання недійсним або незаконним рішень Укрпатенту про анулювання реєстрації словесного позначення в якості товарного знаку, про заборону використання позначення, який схожий до ступеня змішування з зареєстрованим товарним знаком, про визнання незаконним попередження Укрдрук, що винесено ЗМІ у зв'язку з поширенням екстремістських матеріалів та інших порушеннях законодавства про ЗМІ тощо;

- при розгляді справ про адміністративні правопорушення (пропаганда наркотичних засобів та психотропних речовин або їх прекурсорів).

З аналізом саме змісту тексту експерти-лінгвісти мають справу в переважній більшості лінгвістичних експертиз: в дослідженнях у справах про екстремізм, образи, наклепи; при встановленні того, що можна вважати інформацією для «кодування»; при тлумаченнях слів та виразів; при виявленні ознак недобросовісної реклами тощо. При вирішенні всіх «смислових» питань експерти стикаються з серйозними труднощами при описі методів дослідження.

Засоби вираження змісту дуже різноманітні й практично не піддаються обчисленню, а сам зміст тексту може бути проаналізований і описаний різними способами. При цьому декларований спосіб аналізу зазвичай більшою мірою впливає на логічність, повноту та переконливість аргументації, ніж на самі висновки. Тому питання про методи дослідження досі залишається «в тіні». Однак структура експертного висновку, а часто й самі судді, вимагають, щоб методи були представлені в явному вигляді. Ця вимога корисна також й для самих лінгвістів, так як змушує експерта більш глибоко осмислити й обґрунтувати два принципових питання: «що експерт-лінгвіст реально робить для встановлення змісту повідомлення?» та «навіщо потрібні спеціальні лінгвістичні знання, якщо і простий носій мови, і професійний лінгвіст зазвичай розумію сказане або написане однаково?» [6].

Мова – це джерело потенційних конфліктів, але більшість "лінгвістичних" конфліктів мова "вирішує" внутрішніми засобами, перш за все своєю природною "нормативною базою", яка регулює мовну поведінку носіїв мови та забезпечує взаєморозуміння між ними. В першу чергу це конфлікти, що виникають при соціальному функціонуванні мови, наприклад, ті з них, які пов'язані з різною інтерпретацією мовних творів їх автором й адресатом. Деяка їх частина виходить за рамки внутрішніх регулятивних можливостей мови та їх вирішення вимагає правового регулювання. Традиційно мовні конфлікти вирішуються або за рахунок власне мовних ресурсів, або шляхом різного роду етичних регуляторів.

Новий шлях вирішення мовних конфліктів – це шлях їх юридизації. Оскільки правопорушення вчинено за допомогою мовних засобів, то основним предметом юридичного аналізу стає лінгвістичний предмет – конфліктогенний дискурс, тобто текст. У зв'язку з цим, дивним видається та обставина, що лінгвістика до останнього часу ніяк не реагувала на можливість скоєння правопорушень за допомогою мови. Лінгвісти побіжно говорили про те, що "мова здатна і на злочинні дії" [1], але щось заважало зайнятися цією темою всерйоз – або відсутність соціального замовлення, або складність теми, її прикордонність з юриспруденцією.

Сьогодні лінгвістичне експертне дослідження, будучи новою сферою діяльності мовознавців, базується на досягненнях класичної та прикладної лінгвістики, ставить принципово нові питання, які потребують оригінальних рішень для збереження динамічної рівноваги між специфічними і часто різноспрямованими тенденціями мови та права, зумовленими сутністю і функціями цих соціальних феноменів. Лінгвістичні експертні дослідження ведуться в руслі антропологічної парадигми, в якій "мова мислиться не як деяка безлика іманентна система, але як система, складова конститутивний властивість людини, що формується в своїх фундаментальних рисах під впливом його загального біологічного та нейрофізіологічного настрою й тісно пов'язана з мисленням і духовно-практичною діяльністю людини" [6]. Таким чином, центр уваги лінгвістів-експертів перенесено з вивчення мовної системи на мовну діяльність та її продукт – текст або дискурс.

Лінгвістична експертиза тексту стосується питань, які традиційно знаходяться в сфері прагматики, що розуміється не тільки як галузь лінгвістики, предметом вивчення якої є механізми комунікації, а й спрямованні на "дослідження мови в контексті суміжних з нею феноменів" [7]. У центрі уваги лінгвістичної експертизи виявляються центральні категорії прагматики – категорія суб'єкта, яка, до речі кажучи, в ідентифікаційній лінгвістичній експертизі трансформується в категорію мовної особистості, яка стоїть за будь-яким текстом, події та оцінки. У зв'язку з наявністю такого суб'єкта перед лінгвістикою постають питання про інтенції (наміри) того, хто сказав або написав досліджуваний текст, (в термінах юриспруденції – про умисел) і способи їх експлікації, перед юриспруденцією ці питання обертаються проблемами кваліфікації правопорушень у цивільній або кримінальній кодексу України (наклеп, образа або поширення неправдивих відомостей, що ганьблять честь, гідність та ділову репутацію). Лінгвістичні категорії події й оцінки трансформуються в принципово важливі для юриспруденції категорії факту та думки, від розрізнення яких залежить кваліфікація тих чи інших висловлювань як тих, що відповідають або не відповідають дійсності.

Лінгвістична експертиза текстів, які пов'язані з мовними конфліктами, повинна бути включена в загальну систему експертиз з урахуванням деяких особливостей в порівнянні з іншими видами, що пояснюється специфікою її об'єкта. В якості останнього виступають, як правило, тексти природної мови, а для лінгвіста це означає можливість «непереборної множинності змісту» [8] в силу такої властивості мовного знаку, як його нескінченна смислова валентність. Особливість лінгвістичної експертизи полягає в тому, що лінгвістична об'єктивність веде лінгвіста-експерта до все більшої глибини аналізу складної конфліктної ситуації та в силу цього, як правило, до все більшої неоднозначності відповіді, об'єктивно передбачуваної її (ситуації) складністю. Юридична строгість передбачає, насамперед, максимальну, наскільки це можливо, праву однозначність відповіді [1]: саме з метою її досягнення правові органи і звертаються найчастіше до експертизи і саме на неї чекають від експертів. Іншими словами, вимога об'єктивності висновків лінгвістичної експертизи потенційно націлює експерта на дачу імовірнісного висновку. Все це говорить про необхідність серйозних наукових досліджень з розробки та уніфікації принципів, методів та прийомів лінгвістичної експертизи текстів, включення її в загальну систему судових експертиз та нормативного закріплення її положення в цій системі.

Деякі методи прикладної та теоретичної лінгвістики вже пройшли апробацію в судовій практиці та використовуються дуже успішно [9], що відображається у величезній кількості практичних робіт з лінгвістичної експертизи. Аналізуючи роботи експертів-практиків, проведено класифікацію лінгвістичних методів, що знайшли застосування в судовій експертизі:

- Семантичний метод (метод семантичного аналізу) – метод виявлення значення слів та виразів, морфологічних форм і синтаксичних конструкцій, що

необхідно для самих різних цілей, найчастіше – з використанням словників й академічних граматик. Має сенс говорити про два його основних різновиду в залежності від того, одиниці якого мовного рівня досліджуються: лексико-семантичний (слова) й граматико-семантичний (морфологічні категорії і синтаксичні конструкції).

- Семантико-стилістичний метод – метод виявлення так званого стилістичного маркування слів та виразів, тобто наявності оцінної експресії, стилістичних компонентів, які безпосередньо присутні в системно-мовній семантиці слова й відображаються безпосередньо в системі різноманітних стилістичних послід в словниках української мови. Якщо ж аналізуються зазначені компоненти, що виникають в контексті вживання слова або виразу, але які знайшли відображення при цьому в словниках, тоді краще говорити про функціонально-стилістичний метод.

- Порівняльно-історичний та етимологічний методи – методи виявлення історії розвитку лексичного значення слова та його походження.

- Порівняльний метод – метод аналізу запозичених слів, при якому зіставляються значення слова в українській мові та значення його лексичного еквівалента в мові-джерелі.

- Фразеологічний метод (метод фразеологічного аналізу) – метод виявлення значення фразеологічного обороту й інших клішованих стійких словесних формул.

- Метод лінгвістичного аналізу тексту – метод виявлення тематичної, жанрової, композиційної специфіки тексту, авторського задуму, системи образів, проблематики та мотивів, системи стилістичних прийомів й мовних засобів, експлікованих на різних рівнях структурної організації тексту.

- Прагматичний або комунікативно-прагматичний метод – метод виявлення експліцитних та імпліцитних засобів вираження комунікативної спрямованості тексту або висловлювання, ступеня вираження ілюктивної сили (твердження або думка, наказ, заклик або прохання, рада, клятва або обіцянка, образа або зневага та ін.), типу мовного акту тощо. Сюди ж можна віднести аналіз різного роду порушень кооперативної мовної взаємодії, постулатів спілкування, ввічливості, а також засобів мовної агресії.

- Метод контекстного (контекстуального) аналізу – метод виявлення прихованих комунікативних намірів або установок автора/мовця, в тому числі прийомів маніпулятивного впливу.

- Метод логічного аналізу мови – метод виявлення логічних комунікативних висловлювань (суб'єкту та предикату, модусу й диктуму, пропозиційних установок, суджень), в тому числі імпліцитних (дискурсу, модальних рамок, конотацій та ін.), а також референції висловлювання.

- Методи концептуального аналізу, гештальт-аналізу, фреймового аналізу тощо – методи виявлення розумового змісту, системи цінностей та мотиваційно-прагматичних установок, що стоять за вживанням тих чи інших слів і виразів, але безпосередньо не виражених в мовній семантиці, в тому числі з точки зору їх національної та культурної специфіки.

В даний час в більшості випадків, описуючи методи дослідження, експерт-лінгвіст займається інвентаризацією можливих засобів вираження значення й аспектів їх аналізу, а не реальним зазначенням на собі своїх дій [10]. У той же час створена наукова база, що дозволяє адекватно описувати операції, які проведені в ході лінгвістичної експертизи змісту повідомлення. Ця база – сучасний опис семантичної структури значення мовних одиниць, який виконано в рамках єдиної, не поділеної на рівні, лінгвістичної семантики. Такий вид експертизи є семантичним за своїм типом, і виходячи з цього повинні визначатися його методи.

Експертні методи мають свої відмінності від наукових, що також потрібно враховувати. Відповідно до теорії судової експертизи, «в структурі експертного методу необхідні три елементи – обґрунтування, операційна та технічна частини» [7]. В обґрунтуванні міститься виклад наукової бази, на якій створено метод, та опис результатів його застосування. В операційну частину входять дії, операції та прийоми, які дозволяють застосувати обраний метод. Технічна частина включає різні матеріальні засоби та пристрої, які дозволяють реалізувати обраний метод.

Науковою базою або обґрунтуванням в даному випадку є лінгвістична семантика. Операційна частина полягає в наступному: проводиться семантична декомпозиція змісту висловлювання, тобто розбиття його на семантичні компоненти певного типу. Це вимагає від експерта знань про семантичні структури значень й навички аналізу її складових; потім встановлюється якимось конкретне значення, яке має необхідні компоненти, при цьому лінгвіст спирається на свої знання про значення та вживання використаних мовцем засобів вираження цього значення, а також на знання особливостей комунікативної ситуації; встановлене значення (виражене різними способами, аж до невербальних) есплікується, тобто вербалізується за допомогою синонімічного перефразування й пред'являється як результат [6]. Адекватність вербалізації таким чином може бути перевірена іншим експертом, що забезпечує можливість верифікувати результатів аналізу. Далі значення компонентів, які експліковано, порівнюються зі значенням, які описані законодавцем, й робиться висновок про виразність або невиразність останнього в сказаному.

Технічну частину складають перш за все прості та електронні бази даних й знань, в якості яких виступають словники, граматики, корпуси текстів, довідники та ін.

Висновки. Таким чином, судова лінгвістична експертиза – це ефективна, а тому вкрай відповідальна, процесуальна діяльність з лінгвістичного дослідження мовної інформації (зафіксованої на будь-якому матеріальному носії), що має значення доказу. Результати цієї діяльності, яка жорстко регламентована рамками кримінального, цивільного або арбітражного процесу, оформляються письмовим висновком експерта-лінгвіста (або комісії експертів-лінгвістів) з питань, вирішення яких вимагає застосування спеціальних знань в галузі мовознавства.

Аналіз практики проходження в судах різних інстанцій показує, що високо кваліфіковані юристи ЗМІ

у взаємодії з судовими експертами (лінгвістами, мовознавцями) можуть здійснювати комплексний експертно-лінгвістичний та юридичний моніторинг журналістських матеріалів. Тим самим будуть знижуватися ризики пред'явлення претензій фізичними й юридичними особами до конкретних слів та виразів, вжитим в їх адресу в друкованих та електронних ЗМІ, а також судового переслідування редакцій за розпалювання національної ворожнечі, релігійної ворожнечі, поширення заборонених матеріалів тощо.

Список літератури: 1. Ажнюк Л. В. Лінгвістична експертиза: статус і методологічні презумпції / Л. В. Ажнюк // Мовознавство. – 2012. – № 3. – С. 47–64. 2. Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах. Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-97>. 3. Овчинникова Л. С. Судебная лингвистическая экспертиза переводных текстов / Л. С. Овчинникова // Актуальные проблемы российского права. – 2010. – № 2. – С. 469–479. 4. Ажнюк Л. В. Лінгвістична експертиза як юридичний інструмент / Л. В. Ажнюк // МАГІСТЕРІУМ, 2017. – Вип. 66. – С. 8–15. 5. Подкатилина М. Л. Судебная лингвистическая экспертиза по делам об оскорблении / М. Л. Подкатилина // Известия ТулГУ. Экономические и юридические науки. – 2016. – № 3 (2). – С. 389–394. 6. Чубина Е. А. Судебная лингвистическая экспертиза рекламы: мифы и реальность / Е. А. Чубина // Российская школа связей с общественностью. – 2015. – № 6. – С. 138–148. 7. Бринева К. И. Теоретическая лингвистика и судебная лингвистическая экспертиза : монография / К. И. Бринева. – Барнаул : АлтГПА, 2009. – 252 с. 8. Богословська М. О. Деякі аспекти судово-лінгвістичної експертизи / М. О. Богословська // Вісник Академії адвокатури України, 2009. – № 1 (14). – С. 152–158. 9. Черненко Г. А. Сфери застосування лінгвістичної експертизи / Г. А. Черненко // Studia Linguistica. – 2012. – № 6. – С. 220–223. 10. Шестакова С. О. Судова лінгвістична експертиза: статус і завдання / С. О. Шестакова // Актуальні питання сучасної юридичної науки. – Суми : СНАУ, 2015. – С. 35–38.

References (transliterated) 1. Azhnyuk L. V. Lihvistychna ekspertyza: status i metodologichni prezumptsiyi [Linguistic expertise: status and methodological presumptions]. *Movoznavstvo* [Linguistics]. Kiev, 2012, vol. 3, pp. 47–64. 2. *Pro sudovu ekspertyzu v kryminal'nykh i tsyvilnykh spravakh* [Judicial Examination in Criminal and Civil Affairs]. Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-97>. (accessed 20.12.2017) 3. Ovchynnykova L. S. Sudebnaya linyvistychneskaya ekspertyza perevodnykh tekstov [The judicial linguistic expertise for translated texts]. *Aktualnye problemy rossiyskogo prava* [Actual problems of Russian law]. Moscow, 2010, vol. 2, pp. 469–479. 4. Azhnyuk L. V. Lihvistychna ekspertyza yak yurydychnyy instrument [Linguistic expertise as a juridical instrument]. *Magisterium*. Kiev, 2017, vol. 66, pp. 8–15. 5. Podkatylina M. L. Sudebnaya linyhvistychneskaya ekspertyza po delam ob oskorbenlyuy [The judicial linguistic expertise in cases of insult]. *Yzvestiya TulHU. Ekonomicheskoye y yurydycheskoye nauky* [News of Tula State University. Economic and jurisprudence]. Tula, 2016, vol. 3, no. 2, pp. 389–394. 6. Chubyna E. A. Sudebnaya linyvisticheskaya ekspertyza reklamy: mify i realnost [The judicial linguistic expertise of advertising: myths and reality]. *Rossiyskaya shkola svyazey s obshchestvennost'yu* [The Russian School of Public Relations]. Tula, 2015, vol. 6, pp. 138–148. 7. Brynev K. Y. Teoreticheskaya linyvistika i sudebnaya linyvisticheskaya ekspertyza [Theoretical linguistics and judicial linguistic expertise]. *Rossiyskaya shkola svyazey s obshchestvennost'yu* [The Russian School of Public Relations]. Barnaul, AltHPA Publ., 2009. 252 p. 8. Bohoslovska M. O. Deyaki aspekty sudovo-lynhvistychnoyi ekspertyzy [Some aspects of judicial linguistic expertise]. *Visnyk Akademiyi advokatury Ukrainy* [Bulletin of the Academy of Advocacy of Ukraine]. Kiev, Academy of Advocacy of Ukraine Publ., 2009, vol. 1, no. 14, pp. 152–158. 9. Chernenko H. A. Sfery zastosuvannya linyhvitychnoyi ekspertyzy [Areas of application of linguistic expertise]. *Studia Linguistica*. Kiev, Taras Shevchenko National University Publ., 2012, vol. 6, pp. 220–223. 10. Sudova linyhvistychna ekspertyza: status i zavdannya [Judicial linguistic expertise: status and tasks]. *Aktualni pytamnyia suchasnoyi yurydychnoyi nauky* [Actual problems of modern jurisprudence]. Sumy, SNAU Publ., 2015, pp. 35–38.

Надійшла (received) 18.12.2017

Бібліографічні описи / Библиографические описания / Bibliographic descriptions

Лінгвістичні методи в судовій експертизі / Н. В. Бабкова, О. Г. Санжаровська // Вісник НТУ «ХПІ». Серія : Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2017. – № 52 (1273). – С. 118–122. – Бібліогр. : 10 назв. – ISSN 2227-6890.

Лингвистические методы в судебной экспертизе / Н. В. Бабкова, О. Г. Санжаровская // Вісник НТУ «ХПІ». Серія : Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2017. – № 52 (1273). – С. 118–122. – Бібліогр. : 10 назв. – ISSN 2227-6890.

Linguistic methods in forensic examination / N. Babkova, O. Sanzharovska // Bulletin of NTU "KhPI". Series : Actual problems of Ukrainian society development. – Kharkiv : NTU "KhPI", 2017. – No. 52 (1273). – P. 118–122. – Bibliogr. : 10. – ISSN 2227-6890.

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Бабкова Надія Вікторівна – кандидат технічних наук, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», старший викладач кафедри інтелектуальних комп'ютерних систем; тел.: (050)712-77-02; e-mail: nadjenna@gmail.com.

Бабкова Надежда Викторовна – кандидат технических наук, Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт», старший преподаватель кафедры интеллектуальных компьютерных систем; тел.: (050)712-77-02; e-mail: nadjenna@gmail.com.

Babkova Nadiia – Candidate of Engineering Sciences, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», teacher of the Intelligent Computer Systems Department; tel.: (050)712-77-02; e-mail: nadjenna@gmail.com.

Санжаровська Ольга Григорівна – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», студентка, тел.: (099)476-01-24; e-mail: sanzharovskaya.olga@gmail.com.

Санжаровская Ольга Григорьевна – Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт», студентка, тел.: (099)476-01-24; e-mail: sanzharovskaya.olga@gmail.com.

Sanzharovska Olha – National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», student, tel.: (099)476-01-24; e-mail: sanzharovskaya.olga@gmail.com.